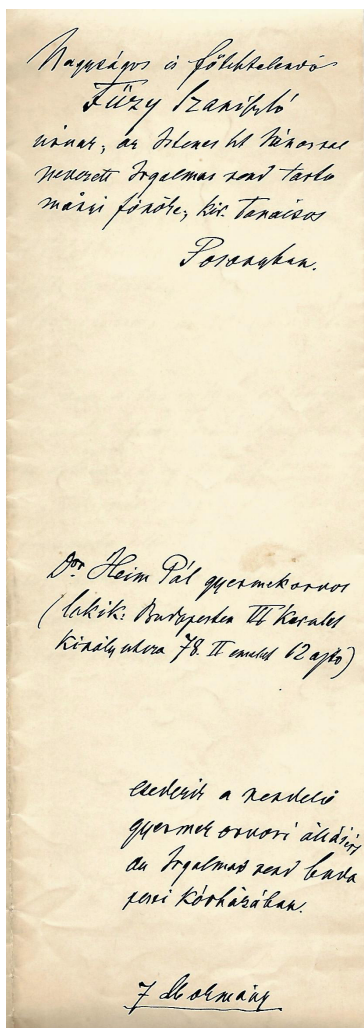

Heim Pál az Irgalmas Kórházban

Annak köszönhetően, hogy fővárosunkban a központi szerepet játszó gyermekkorház 66 éve viseli Heim Pál (1875–1929) nevét, nincs az a laikus, aki ne ismerné e nevet. Az orvostörténelemben már ez is egy jelentős eredmény! A szaksajtóban a neves gyermekgyógyász életéről, működéséről szinte minden teljességgel elolvasható, de érdekes módon arról, hogy az Irgalmas Kórházban működött, a közleményekben és lexikonokban is éppen csak névleges említés történik. Úgy tűnik, soha senki nem nézett a dolognak pontosan utána, csak mindenki átvette a tény. Ugyanakkor a budai Irgalmas Kórház több mint két évszázados működése közismert, de gyermekgyógyászati működése feledésbe merült. Ez a szerény dolgozat ennek a hiánynak a betöltésére kíván vállalkozni.

1. ábra | Heim Pál folyamodványának előzéke

Heim Pál 1897-ben Budapesten, a Tudományegyetemen szerezte meg orvosi oklevelét. Három évvel később, több helyen történt működése (lásd később) után állás-kérelemmel folyamodott az irgalmas rend Pozsonyban székelő magyarországi tartományfőnökéhez, Füzy Szaniszlóhoz (1830–1903). A gyógyszerész végzettségű pozsonyi perjelt 1882-ben, az önálló magyarországi tartomány megalakulásakor választották tartományfőnöknek. A folyamodvány előzéklapja az 1. ábrán látható. A kalligrafikus kézírásos levél két oldalát – az akkori írásmódok bemutatására – szó szerint és betűhíven tesszük közzé:

»Nagyságos és főtisztelendő főnök úr!

A gyermek gyógyászatnak szentelvén magamat, a főtisztelendő Irgalmasrend budapesti kórházában a rendelő gyermek orvosi állásért esedezem.

Budapesti illetőségű, rom. kath. vallású vagyok. Orvosi kiképztetésemet a 1/a. iratolt orvosi tudori oklevél tanúsága szerint, a budapesti egyetemen nyertem.

1896 évi júl 1-jétől 1897 évi júl 1-jéig Dr. Genersich Antal tanár oldala mellett a budapesti egyetem I kórbonctani intézetében működtem

1897 évi okt 1-jétől 1898 évi máj 1-jéig Dr. Klug Nándor tanár oldala mellett a budapesti egyetem élettani intézetében működtem

1898 évi máj 1-jétől 1899 évi júl 1-jéig Dr. Bókay János tanár oldala mellett a budapesti Stephania gyermekkorházban működtem

1899 évi szept 14-dikétől 1899 évi nov. 1-jéig Dr. Schlesinger Hermann mag. tanár oldala mellett a bécsi ferencz-Jozsef Ambulatoriumban működtem

1899 évi nov 5-diktétől 1900 évi feb 26. Czerny Adalbert tanár oldala mellett a boroszlói egyetem¹ gyermekklinikáján működtem

1900 évi feb 28-dikától 1900 aug. 1-éig Dr. Combe tanár oldala mellett a lausanni egyetem gyermek klinikáján működtem

1900 évi aug. 5-dike óta Dr. Granelet tanár oldala mellett a párisi „Hopital des Enfants malades” gyermekkorházban működtem

Ezen idő alatt a következő dolgozataim jelentek meg: (felsorol hármat és megemlíti a megjelenés alatt lévőket)

Hogy tudományos működésemet szakadatlanul folytathassam, esedezem a főtisztelendő Rend budapesti kórházi rendelő gyermekorvosi állásáért.

Budapest, 1900 évi”

Az eredeti kordokumentumból szokatlan és érdekes stiláris dolgok olvashatók ki. 1. Az állásért folyamodó megismételten „esedezem” szóhasználata. 2. A dátumok

2. ábra | Az 1817-ben fölépült „régí Irgalmas Kórház”

akkori szokás szerinti írása. 3. Mai szemmel furcsa helyesírások: „Stephania”, „férenc-Jozsef”. 4. Minden alkalommal XY „oldala mellett” működött kifejezés használata. 5. A kérelem dátummal végződik, de nem szerepel rajta hó és nap. – Fontosabbnak tűnnek azonban a tartalmi megállapítások. Tehát Heim Pál 3 évi, több helyen eltöltött gyakorlat után önálló ambuláns állásra pályázott. Részéről a kórházi orvosi állás elfoglalásának fő érve tudományos munkájának a folytatása volt.

De hová is pályázott Heim Pál? A „régí” Irgalmas Kórházról fényképet tudunk bemutatni (2. ábra). Ennek a kórháznak a megvalósítása, az áldatlan budai egészségügyi állapotok miatt már 1806 óta napirenden volt. Eleinte a Császárfürdő tőszomszédságában lévő telekről volt szó, végül a délebbre lévő, úgynevezett ácstelekre esett a választás. Mint köztudott, az anyagi alapokat Marczibányi István (1752–1810) 1806-ban tett alapítványa szolgáltatta. Ő 72 000 forintért megvásárolta a Császárfürdőt, és azon nyomban örök alapítvány gyanánt az Istenes Szent János rendjéhez tartozó irgalmas testvéreknek adományozta, azzal a kikötéssel, hogy „a fürdő jövedelméből annyi beteget és annyi szerzetest tartsanak el, ahányat ebből eltartani lehet” [1].

A rend- és kórházépületet 1815. október 4-én ünnepélyes keretek között adták át, noha először csak a „Marczibányi-szárny” készült el a szegény betegek ellátására. A városi szárny csak két évvel később épült meg, amikor is összesen 74 volt a betegágyak száma, s ez a későbbiekben még növekedett is. A korabeli fényképre tekintve, az épület nem nézett ki túl szűkösnek, az évszázad végén mégis a lebontása mellett döntöttek. Az épület egy részének elbontása már 1901 februárjában megkezdődött.

Biztosra vehető, hogy Heim Pál az álláspályázatát már a megépülő új kórházra számítva adta be, hiszen arról a fővárosi közgyűlés már 1898-ban tárgyalt, és az új kórház terveit Kiss István építésztervező már 1900. május

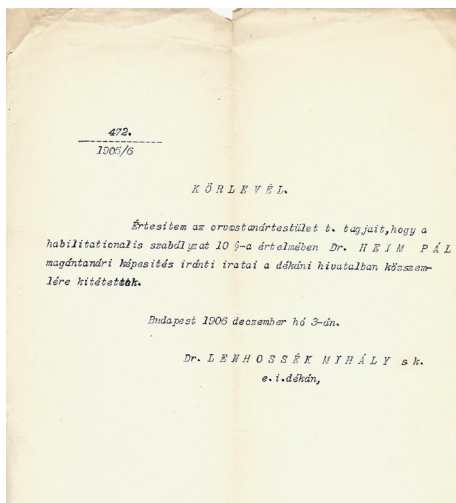
3. ábra | Az 1903-ban megépült „új Irgalmas Kórház”

14-én bemutatta a rendnek. Tehát csak igen rövid ideig működhetett a régi épületben.

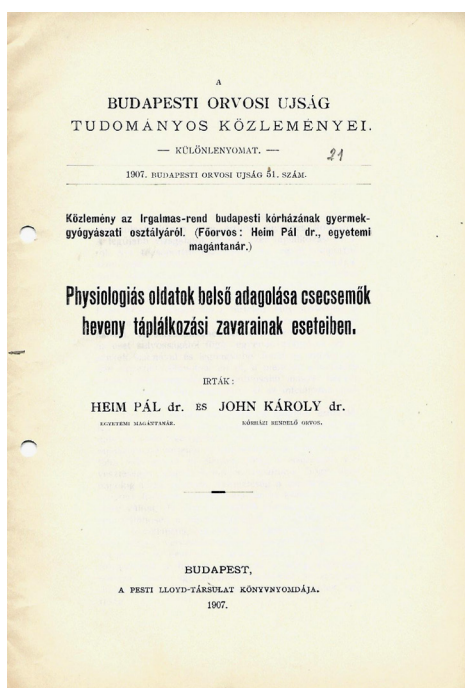
Magyarországon 1890-től hitelt érdemlően lehet követni minden orvos működését az évente kiadott almanachokból. Heim Pál neve először 1902-ben jelenik meg ebben, mint az Irgalmas Kórház orvosa [2]. Még az is szerepel, hogy lakása az V. kerületi Lipót körút 26. szám alatt volt, és a későbbi évkönyvekből kiderül, hogy itt a lakáson délután 2 és 3 óra között fogadott betegeket. A másik, az ő működésére vonatkozó fontos forrásban is először 1903-ban jelenik meg a neve [3]. Az irgalmas rend 1891 óta minden évben nagy alakú füzetet adott ki, melyben a kórházi betegellátásnak a nagyon pontos statisztikáját tette közzé. Ezekből kiderül, hogy a kórház évi 1700–2000 fekvő beteget és mintegy 30 ezer ambulánszt ápolott évente.

Az új épületet (3. ábra), mely a kor szintjén igen modern kórháznak adott otthont, 1903 szeptemberében adták át rendeltetésének, amiről az *Orvosi Hetilap* is megemlékezett [4], majd illő módon a centenáriumáról is [5]. Az előző híradás, a kórház részletes leírása, így bel-, sebészeti, nőgyógyászati osztályainak ismertetése után leszögezi: „A földszinten van még egy kórterem beteg gyermekek számára 6 ágygal” – a szemészeti és a bőrgyógyászati osztály szomszédságában. Vagyis ettől fogva Heim Pál fekvő betegeket is elhelyezhetett. Mint tudjuk, erre a gyermekgyógyászatban szerencsére nem nagyon sokszor van szükség. Az ambulancia és a betegfölvétel is a bal oldali földszinti traktusban volt található. A gyermekgyógyászat az év során 34 műtétet is végeztek, közöttük 7 garatmandula-eltávolítást. 1906-tól Heim Pálnak gyermekgyógyász munkatársa is volt, John Károly személyében.

Heim Pál az Irgalmas Kórházban zajló tevékenysége alapján érte el magántanári képesítését. A habilitációra vonatkozó egyetemi dokumentumot akkori dékánként Lenhossék Mihály (1863–1937), a háromtagú anatómusdinasztia utolsó tagja írta alá (4. ábra).

4. ábra | Dékányi körlevél 1906-ból

5. ábra | Tudományos közlemény 1907-ből

A bemutatott különlenyomat (5. ábra) arról tanúskodik, hogy Heim Pál valóban végzett tudományos munkát az Irgalmas Kórházban, sőt ezekben az években külföldi publikációi is megjelentek.

Ezen falak közül származik az „Általános haematológia” könyve is, melyet Preisich Kornél (1869–1955) gyermekgyógyással közösen írt, és mely 1908-ban jelent meg.

Működése 1914 augusztusában fejeződött be, amikor is zászlóaljorvosként a frontra került. Ennek megfelelően az 1914-es „Évi kimutatás”-ban 1773, ambulánsan ellátott gyermek szerepel, de a megváltozott köntösű

1915-ös kiadásban már nincs egy gyermek sem [6]. Tehát Heim Pál távozásával befejeződött a gyermekellátás az Irgalmas Kórházban.

Heim Pál tanár a leszerelése után – a mindenütt másutt is rögzített adatok szerint – Pozsonyban, 1918-ban lett az Erzsébet Tudományegyetemen az újonnan létrehozott gyermekklinika első tanszékvezetője. Az ismert történelmi események miatt azonban az egyetemnek 1919-ben Budapestre kellett költöznie.

Heim Pál tehát összességében az Irgalmas Kórházban eltöltött 14 éves működése alapján került katedrára. Megjegyezzük, hogy professzori kinevezésük előtt Dollinger Gyula (1849–1937) sebész és Jendrassik Ernő (1858–1921) belgyógyászok is a régi Irgalmas Kórházban tevékenykedtek.

1953-ban az Országos Gyermekvédő Intézet elnevezése Bókay János Gyermekkórházra változott. A Heim család örökké hálás azért, hogy – az igazgatói feladatokat 1953 óta ellátó Sárkány Jenő (1913–1990) javaslatára – 1957-től Heim Pál Gyermekkórház lett az Üllői úti intézmény neve [7].

Köszönetnyilvánítás

A dokumentumok bemutatását a Heim család tette lehetővé, lévén, hogy ezek az ő birtokukban vannak.

Irodalom

- [1] Tokaji-Nagy T. Working of the Hospitaller Brothers of St. John of God in Pest and Buda. [Az irgalmas rend működése Pesten és Budán.] Mikes Kiadó, Budapest, 2001. [Hungarian]
- [2] The yearbook and directory of Hungarian medical doctors. [Magyarország orvosainak évkönyve és címtára.] „Petőfi” Újság-Könyvkiadó és Hird. Vállalat, Budapest, 1902. [Hungarian]
- [3] Yearly list of the number of patients in 1903 in the Hospital of the Hospitaller Brothers of St. John of God in Budapest. [Évi kimutatás az Irgalmas-Rend Budapesti Betegápoló-Intézetében 1903. évben ápolott betegekről.] Nyomatott Bagó Márton és fiánál, Budapest [Hungarian]
- [4] The new Hospital of the Hospitaller Brothers of St. John of God in Hungary. [A magyar irgalmasrend új kórháza.] Orv Hetil. 1903; 47: 635. [Hungarian]
- [5] Gömör B. Centenary of the building of Polyclinic of the Hospitaller Brothers of St. John of God in Budapest. [100 éves a Budai Irgalmasrendi Kórház épülete.] Orv Hetil. 2003; 144: 1889–1890. [Hungarian]
- [6] Report about the work of Hospitals and Mind Institutes of the Hospitaller Brothers of St. John of God in 1915 in the whole country. [Jelentés az Irgalmasrend budapesti, valamint a Magyar Szent Korona területén lévő többi kórházának és elmeegógyintézetének 1915. évi működéséről.] Apostol-nyomda részvénytársaság, Budapest, 1916. [Hungarian]
- [7] Personal remark from architect Pál Heim, the grandchild of Professor Pál Heim. [Személyes közlés Heim Pál unokájától, Heim Pál építészmérnöktől.]

(Gömör Béla dr.,
Budapest, Árpád fejedelem útja 7., 1023
e-mail: gomorbela@gmrbrt.hu)